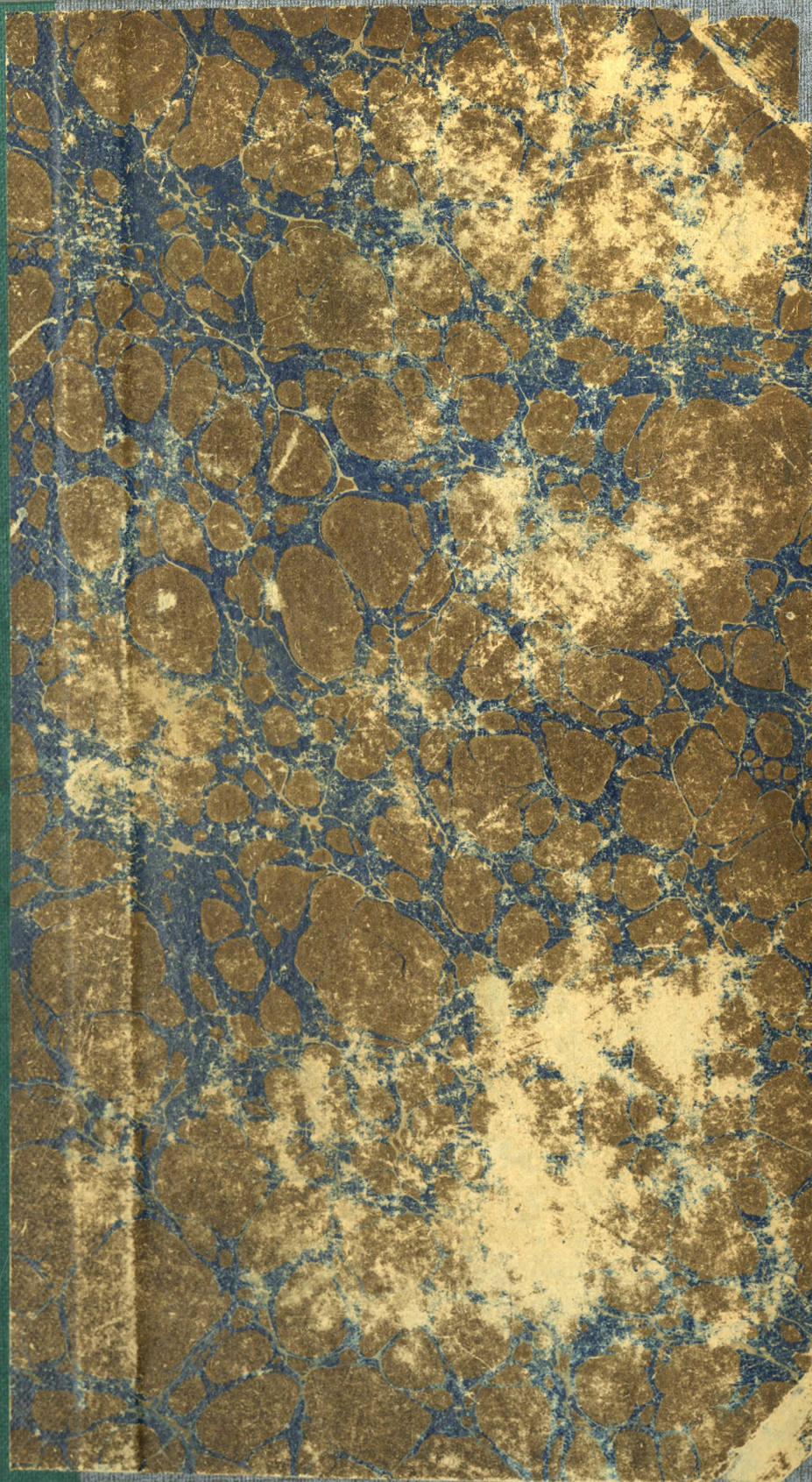

Politikai
röpiratok.

146.

Sz. István S. Ballagi Mór
hílt egy siveleje e' könyv megküldésére méltó harafu
kereslet egy siveleje siveleje hark. papnak, ki ezzel
fényes eredményt
alatt az
infinitívjára
örömmel; s. a' ki are is kinnvanja e' keresleten
melyik az így ősi magyar

EGYHÁZI BESZÉD

SZ. ISTVÁN ELSŐ APOSTOLI MAGYAR KIRÁLY NEMZETI ÜNNEPÉN

146

1879. aug. 20-án

A BUDAI CS. KIR. VÁRÓRSÉG TEMPLOMÁBAN

MONDOTT

RÉPÁSZKY JÓZSEF,

Kassa egyházmegyei áldozár s papnöveldi hittanár.

14.

BUDAPEST, 1879.

NYOMATOTT A „HUNYADI MÁTYÁS” INTÉZETBEN.

Örömmel halgatom s meg sokan fogom kedli
je' irrol olvasni e' beszédet, s' eldéli az igaz
es józan sannaigolból áradó gyönyör a' mai
szemlé és haza iránt

[Faint, illegible handwriting at the top of the page]

THE HISTORY OF THE CITY OF BATH

[Faint, illegible text in the middle section]

DE BATHING

[Faint, illegible handwriting at the bottom of the page]

„Áldott a király, ki az Ur nevében jő”
Luk. 19, 38.

Megemlékezni a nagyokról, s kegyelettel viseltetni azok iránt, kiknek szellemereje, napként ragyogva, áldást-terjesztő világosságot gyújtott az emberinem szellemi láthatárán; tisztelui azokat, kik bölcseségök, példájok, nagy tetteik s dicsően kimagasló erényeik által sokakra batva, s azokat nemes tettekre buzdítva, milliók jólétét, művelődését, előhaladását, boldogságát eszközölték s ekkép a nemzetek vagy az emberiség jótevőivé lettek: mondom, kegyelettel megemlékezni ama dicsőkről s hálaérzettel viseltetni irántok, nemcsak az ész által elismert, a természeti erkölcsi törvény által sürgetett, hanem a keresztény vallás által is parancsolt, szent kötelesség. Krisztus Urunk ugyanis arra tanít minket, hogy igazságosak legyünk mindenki iránt, ki nekünk megadván, a mivel tartozunk, s a nemzetek apostola int bennünket: „*Mindenben hálát adjatok; ez az Isten akarata Krisztus Jézusban mindnyájunk iránt*” (I. Tessz. 5, 18.)

A hála, mely a nemes keblek érzete, és a vallás által megszentelt hazafiság az, mi bennünket ma e szent helyen egyesít, hogy, midőn itt az Istent imádni összegyűltünk, tisztelettel emlékezzünk meg sz. Istvánról, első apostoli királyunkról, ki, mint ember és keresztény, erényei és életszentsége miatt, fényesb koronával ékesítették föl mennyekben, mint a milyent a világ valamennyi birodalma adhat, s ki, mint *honrendező* és *alkotmányos király*, bölcs intézkedéseivel, de leginkább azáltal, hogy a magyart a kereszténység elfogadására birta, a nemzet jövőjét alapította meg, s ekkép a haza iránt halhatatlan érdemet szerezvén, a nemzet örök hálájára méltó, és minden magyar szív tiszteletét vivta ki magának.

Isten, kinek kezében van a népek sorsa s élete, az ő jóvoltában küld a nemzeteknek bölcs és nagylelkű fejedelmeket, kik követve Istennek őket beusókép jóra indító sugallatait, nagy

tettekkel gazdagítják a történetet; s mintha látnoki világosságban megfürödne a népek boidogításával elfoglalt szellemök, oly törekvések lelkesítik keblöket, melyek megvalósítása kimondhatatlan áldást hoz a nemzetekre s jövőjüket századokra alapítja meg. Józiás királyról irva van, hogy hozzá hasonló nem országolt Júda földén, sem előtte, sem utána (Kir. IV. k. 23, 25); sz. Istváuról a magyar nemzet nyolcz század viharaival diadalmasan küzdő élete, gyarapodásunk és előhaladásunk a műveltségben, nyilván hirdetik, hogy nálánál nagyobb s érdemesebb királya nem volt a nemzetnek. Mert ha nagy az, a ki kivívja és megvédi ősi jogát; ha nagy az, a ki vérével szerez hazát: bizonyára nem kevésbbé nagy az is, a ki, bölcs intézkedéseivel, egy nemzet létét. nagyságát s boldogságát századokra biztosítja.

És ezt tette sz. István akkor, midőn, hevülve a nemzet boldogságáért, hazánkban az igazság apostolává lőn, s a kereszténységet a magyar nemzetben, nemugyan csupán csak politikai számításból, hanem az igazság iránti hódolatból is, meghonosította. Az ő apostoli törekvése folytán a magyarnak is, a ki rokon s barát nélkül állt Európában, földerült az igazság országa, s fölvetetvén a keresztény népek közé és ekkép bizonyos művelődészálogát hordván magában, jövője is — mint európai nemzetnek — hosszú időre megállapítva lőn. Mert, ha sz. István buzgó törekvéseire nemzetünk akkor a kereszténységet nem fogadja el, annyi idegen nemzet között, mint rokon nélküli pogány elem, állván itt: önállósága, mint magyarnak, rég elveszett volna. De, mert a nemzet kereszténynyé lőn, fönnáll és fönn fog állani, ha úgy fogja szeretni hazáját, mint szerették őseink, és — mig az igaz kereszténység hazafönn tartó elvei vezérlelik a magyar nemzet fiainak magán- és közéletét.... Előttünk a mult, s nyitott könyv gyanánt áll szemeink előtt: s az évezredek történetéből azon tanulságot merithetjük, hogy örvendetesen csak ama nép fejlődik, biztosan csak azon ország állhat fönn, melyben a valódi polgárisodás föltétele s oka, a kereszténység, uralkodik s az annak szelleméből folyó elvek hatják át s vezérlik a társadalmat. Sz. István szerette a nemzetet és boldogságát akarta megállapítani: azért honosította meg hazánkban a kereszténységet. És mert azt meg is tette, mint hazafi és király, örök hálánkra érdemes. *„Áldott király volt ő, mert az Úr nevében jött.”*

A nagy és szent király iránti hálás kegyelet és hódolat Isten iránt, a ki e hazát, s benne a nemzetet,

majdnem ezer éven át megóvni, mint nemzetet föntartani s áldásaival boldogítani kegyeskedett, vezettek bennünket ma ide. Ezen érzetek élnek kebleinkben s kölc önznek lelkünknek szárnyakat, hogy leghöbbsz imáinkkal fölemelkedve az ég Urához, továbbra is áldást kérjünk e honra és nemzetre.

S ily ünnepélyes órában nekem jutott a megtisztelő és legszebb föladat, e szent helyen, s a nemzet ünnepén, hirdetni az ígét, magasztalva I-tent, kit az ég és föld imád; magasztalni Őt, ki nagy minden művében, de leginkább *dicséretes az ő szentjeiben* (150 Zsolt.), a milyen sz. István király is, kiről megemlékezünk ma minden igaz magyar szív, s kinek érdemeiről szólanom, nekem legszebb kötelességem.

De mikép fogom én azt méltóan teljesíteni? Ha az ünnepély fönségét tekintem és a helyet, hol, az Isten nagyságát hirdetve, első apostoli királyunk érdemeinek a hála és kegyelet virágaiból koszorút fűzni kötelességemnek és hazafias büszkeségemnek ismerem, s ha e mellett erőm csekélységét megfontolom: a föladat nem oly könnyű nekem.

Nem könnyű az azért; mert alig van már egy vonás is sz. István királyunk életében, melyet előttem annyi jeles szónok, méltóbban mint én, már nem magasztalt volna: alig van már egy vonás e nagy király jellemében, melyet hazánk minden keresztény fia, de leginkább ezen tisztele're méltó gyülekezetben mindenki, teljesen ne ismerne. Úgy is tetszik nekem, mintha úgy állanék e szent helyen, mint állott egykor a nemzetek apostola, midőn Athenben, az areopag előtt, hirdette az üdvö'. Ott Görög-hon kitünőségei, bölcsészei és választottjai gyülekeztek össze hallani az örök igazság szavát: itt a nemzet van jelen. És annyi érdem, fönség, méltóság, a hatalom, tudomány és hazafiság mind-megannyi legméltóbb képviselőinek gyülekezetében, hol az értelmiség magasára emelkedett oly sok szellem figyel szavaimra, a nemzet ünnepén, a nemzet nagy királyának érdemeiről szólni, magában vére öröm s dicsőség ugyan: de szólni az átszellemült dicsó király erényeiről úgy, hogy azok valamely újabb világításban ragyogjanak föl, melyben azok e tiszteletreméltó gyülekezetben még nem volnának ismerve, valóban nem csekély föladat. Különbösen is e szent királyunk érdemei oly nagyok, hogy ha elmém a legszentebb lelkesedés aetheri szárnyain fölemelkedhetnék is ama világló magasságokig, hol sz. István szelleme örök dicsben ragyog: még akkor sem bírnám eléggé magasztalni ama nagy s

„áldott királyt, ki az Űr nevében jött“, a királyt és hazafit, kit egy nemzet kegyelete vesz körül; kit keresztény és hazafiúi erényei miatt a világgyház tisztel és követendő példánykép gyanánt állít föl; kit maga az Isten is barátai és szentei sorába emelt.

Sz. Istvánban a hazaszeretetet a keresztény kebel erényeivel párosulva élt. Ezen erények tették őt nagygyá, szentté. Ő szíve legfőbb hevével óhajtotta a magyar nemzet boldogságát: azért apostoli buzgósággal azon fáradozott, hogy a nemzet keresztény-nyé legyen s a kath. egyház kebelébe térjen. Így alapította meg szent István a magyar nép művelődését és századok viharaival daczoló államiságát.

Hogy sz. István hazaszeretetét, lángeszét, fejedelmi nagyságát s a nemzet körül és Isten előtt szerzett érdemeit méltányolhassuk, fontoljuk meg a történet által megerősített azon igazságot, mely így hangzik:

Krisztus a világ üdve: Ő neki hódolva emelkednek és előhaladnak, elszakadva tőle s küzdve ellene, hanyatlanak és buknak a nemzetek.

Erről fogok szólni. Hivatkozni fogok a történetre és Önök igazságszeretetére. S ha ma, az előhaladott keresztény műveltség napjaiban, már alig is lehetséges e helyről olyat mondani, a mi, főkép ezen gyülekezetben, mindenkép új volna: bizom az Istenben, hogy a mit mondandó vagyok, igaz. Nem is ujat, hanem igazat hallani járunk a szentélybe; az igazság pedig, többször is hangoztatva, becses: sőt minél többször megemlékezünk róla, annál üdvösebb. Hívásunk is az, hogy keressük a jót és az igazságot, s ha megtaláltuk, törvénye szerint rendezzük be életünket s minden cselekedeteinket. Üdvöztünk is int bennünket, mondván: *„Ha megmaradtok az én beszédemben (t. i. a Krisztuséban)... megismeritek az igazságot, és az igazság megszabadít titeket“* (Ján. 8, 31—32).

Én esdve kérem az Istent, hogy szent lelke világosítsa meg értelmemet s vezérelje szavaimat, ... és égi malasztja sugárral érintve minden szívet, szent érzetek szárnyain magához emelje föl a lelkeket.

I. Midőn a kinyilatkoztatás — én keresztények között vagyok s merem kimondani e szót — midőn tehát a kinyilatkoz-

tatás ama nagy igazságot, hogy Krisztus a világ üdve, lelkünk mélyébe hangoztatja; midőn arra figyelmeztet bennünket, hogy „*nincs másban senkiben üdvösség, mert nem is adatott más név az ég alatt az embereknek, melyben üdvözlünk kellene*“ (Apost. cs. 4, 12): ezt mindenekelőtt egyéni legfőbb célunkra, az örök életre vonatkozólag mondja. Ámde — s ezt ne hagyjuk figyelmen kívül — a Krisztusban rejlő üdv fogalmából, az ideiglenes jó, a földi üdv sincs kizárva, sőt abban ez is befoglaltatik. Krisztus által van lelkeink számára üdv az örökkévalóságban — arra tanít a hit. Krisztusban s egyedül Ő benne van számunkra üdv a földön — ezt bizonyítja a történet. Igen! Krisztus ama *szeplettkő*, melyen biztosan nyugszik túlvilági és földi boldogságunk.

„*Én vagyok az út, az igazság és az élet*“ (Ján. 14, 6) bizonyítja magáról Az, kinek adatott, minden hatalom mennyben és a földön. (Máté 28, 18). És valóban! ha kérdezzük a történetet, ez bizonyosságot fog tenni arról, hogy Krisztus az út, mely egyeseket és társadalmakat biztosan célhoz vezet. Ő az igazság, mely nem csal, s fényével, jobban mint a napsugár, megvilágítja útainkat: „*Szövétnék lábaimnak a te igéd és világosság ösvényeimnek*“ — úgymond a koronás próféta (118 Zsolt); és a ki e világosságot követi, nem téved el, sem pedig az örvény szélére nem kerül. Élet Ő, és pedig az élet telje és forrása; reánk is lehel erőt, lelkünkbe is a halhatatlanság zálogát ő oltja be. Az igazság, melyet Ő hozott, homálytól és tévedéstől megszabadítja a szellemet; és a malaszt, melyet Ő nyújt, üdvözíti a lelkeket. Emberi nyelv — eme huszonnégy hangú lant — nem képes Krisztus hatalmának eléggé méltó dicsőeneket zengeni; azon hatalomnak, mely, míg a hit s malaszt szárnyain a mennyek felé ragad minket, ugyanakkor földi életünkre is bő áldást hint. És nincs nemes cél, szent törekvés, emberhez méltó viszonyzat e földön, melyek Krisztus által, az ő egyháza kebelében, a tőle eredő üdv erejénél fogva meg nem szenteltetnének s a mennyei áldás harmatával megtermékenyítve javunkra nem válnának.... S Krisztushoz és a belőle fakadó üdvhöz sz. István apostoli buzgósága segítette eljutni e nemzetet; azért a hála szent érzetével fölkiáltjuk ma: „*Áldott a király, ki az Úr nevében jött.*“

Az ember már e földön is valódi boldog csak úgy lehet, ha Krisztus elveinek hódolva, azok szerint él. *Az Úr félelme* nemcsak a bölcseségnek kezdete, hanem szívünk nyugalmanak is alapja és föltétele. Én meg vagyok győződve, hogy senki sincs itt, a ki

tagadná, hogy földi boldogságunk egyedüli biztosítéka: erkölcsi méltóságunk. Hiába mondaná bárki is, hogy nem úgy van az; mert az élet minden lépten nyomon megczáfolná őt. Erkölcsi méltóság pedig csak vallásos érzület által, mely cselekvésünket jóra s nemesre vezérli, szerezhető meg. Ezen méltóságra csak úgy emelkedünk, ha lelkünk minden tehetsége, az ész és akarat, az Istenhez helyes viszonyban áll; ha gondolkodásunkat, érzeteink- s cselekedeteinket az örök igazság, tehát a vallás, az isteni félelem szelleme hatja át. Már Seneca is tapasztalta s megmondotta azt, hogy „Isten nélkül nincs jó ember.” Ezt a kereszténység még szebben hirdeti, és indokolja is; az elvet pedig ezeréves tapasztalás azzal igazolja, hogy számtalan esetet mutat föl, melyekből azt láthatjuk, hogy valódi erény csak az isteni félelemmel párosulva él, s vallás nélkül az erényesség lankad és gyenge lábon áll. Jól tudom én, hogy vannak olyanok, kik az erény templomát Isten nélkül akarnák fölépíteni, s vélik is, hogy fölépíthetik. De ez nagy tévedés: az élet azt bizonyítja, hogy ők homokra építenek — kártyavárakat. Az erény harc és győzelem, még pedig a legnehezebb harc, mely képzelhető; harc az, önmagunkkal és győzelem szenvedélyeink fölött. Ily viaskodáshoz nagy indok kell és a legfensőbb szentesítés. Ezen indok csak Isten lehet: az erkölcsi törvényt csak az örök Törvényhozó szentesítheti, kit csak a hit s vallásos érzet közelíthet meg. Az észre itt hasztalanul hivatkozunk: az nem képes nekünk souverain törvény lenni s nem képes bennünket az erkölcsi törvény megszegésétől erélyesen védeni. A tapasztalás bizonyítja, hogy az erény, vallásos alap nélkül, üres szó, szappanbuborék s ködfátyolkép, melyben nincs tartalom . . . Elvek, becsület, férfias akarat, mind igen szép dolgok: azokat a kereszténység is nagyrabecsüli. De a tapasztalás azt bizonyítja, hogy isteni félelem nélkül azok talmi arany csak, mely esillog, csillog; de az életharc választóvizének próbáját nem állja ki. A szenvedélyek és a kísértetek szemfedőt borítanak reájok, s a bűnnel szemben gyenge a legférfiasabb akarat is, ha ezt magasb erő nem támogatja. Erre az életben igen sok tanulságos példát láthatunk: és vannak oly idők, melyekben ezen igazság megrendítő bizonyítékai oly erős világitásban lépnek az előtérbe, hogy azokat még behúnyt szemekkel is kénytelenek látni az emberek. — Azon erkölcsi méltóság, mely nemcsak az örök, de a földi boldogságnak is múlhatatlan föltétele, csak oly szívekben terem, melyekben a vallás és isteni félelem lakik.

Az emberek a boldogságról különféle fogalmakat alkotnak maguknak és az így költött hamis eszmény után izzadva törnek napon s éjen át. S nézzük csak az életet! Ha egyeseknek, vagy százaknak, sikerült is elérniök bálványukat: látják, hogy a mit kerestek és meg is találtak, vágyaikat nem elégíti ki, s érzik, hogy boldogságtól époly távol vannak, mint voltak akkor, midőn a hiú bálvány után először iramodtak. S még szerencsésnek lehet azt mondani, a ki a jobb meggyőződést csak a kiábrándulás kínjain vásárolja meg; boldognak, ha a hamis eszmény őt a bűn és károhozat útjára nem ragadja, s ő azontúl magába zállva méltóbb pályára tér. De ez csak igen ritka esetben történik. Mert a kísértés gonosz szelleme legtöbbször az örvény szélére csábítja azt, a ki lelkéből kiirtotta a vallást. A végeredmény, fájdalom! többször az, hogy az ily szerencsétlenek a bűn lejtőjén lefelé rohanva, mihamar a mélységben látják magukat és sem az úgynevezett elvek, sem a becsület, sem a férfias akarat, nem birták őket a bűntől és következményeitől megmenteni. Akkor aztán a fásult szív, ama kiégett vulkán, melyből kihamvadt minden szent, minden nemes érzelem, már csak a kétségbeesés emésztő férgeit táplálja magában, s miután a szerencsétlen a világ előtt is elvesztette azt, a mire büntudatában is még oly büszkén hivatkozott, a becsületet: szakítva mindennel, lemondva a reményről, nem törődve egy anya fájdalmaival, egy szerető hitves szívölő kinjaival és apró gyermekeivel, egy átkozott pillanatban . . . de olvassák csak kérem a sziveket rendítő s minden igaz hazafit, a jövő miatt, mély aggodalomba ejtő eseteket, melyekkel a lapok naponta telve vannak.

Én nem fogok az emberi süllyedés mezején, hol a halál arat, kalászkodni; mert nem akarom ma megszorítani lelköket. De nem tagadhatom, hogy megrendült bennem a szív számtalanszor, s azt kérdezém magamban sokszor: hát nincs már a földön hit, vallás, erény? Számúzve van-e már a hazaszeretet? Kiveszett-e már az emberiségből minden, a mi nemes? Kivetköztünk-e már az Isten képéből és hasonlatosságából végkép, a mióta az emberből, kit sz. Pál „*genus Dei*” Isten neméből valónak mond és bizonyít, a hazudság, bitorolva a tudomány nevét, barmot akart csinálni? Megrendült bennem a szív, ha olvasnom kellett, hogy A vagy B a vízbe veté magát, nyomtalan eltűnt a habokban: a kommentár pedig úgy hangzott, hogy ilyen vagy olyan meghiusult reménye vitte a hullámokba. Ez igen sajnós, szomorú eset;

de más lett volna a szerencsétlennek sorsa, ha szívében a hit és isteni félelem lakik! Megrendül bennünk a szív, ha halljuk vagy olvassuk, hogy C vagy D méreggel ölte meg magát, nejét és annyi meg annyi ártatlan gyermekét, s utólagosan kiderül, hogy már előbbi bűnök készítették elő a katasztrófát; vagy ha olvassuk, hogy X vagy Y eltűnt, ott és ott golyóval oltá ki életét, s a vizsgálat utólag még azt is deríti ki, hogy az öngyilkos válótóhamasító volt, sikkasztott, megrabolta a magán- vagy közpénztárákat: ily s hasonló esetek nagyon gyászo-ak, megrendítők s komoly gondolkodóba ejtik az embert. Másképp lett volna az, ha e szerencsétlenek ki nem pusztítják szívökből a vallást, ha nem hódolnak ál-elveknek, ha nem fojtják el magukban a lelkiismeretet, ha szemeik előtt az Isten van s szívökből az Úr félelme lakik . . . Ők is kerestek boldogságot, üdvöt; de álutakon járván meg nem találták sehol. Hiányzott bennök az, a mi e földön is a boldogság egyedüli föltétele: az erkölcsi méltóság. Hiányzott bennök az, mit sem a modern elvek, sem az elbizakodott emberi erő, hanem csak Krisztus vallása, s az isteni félelem ad.

Oh! a ki az élet nehéz megpróbáltatásain ment keresztül és megküzdött velök: az tudja megmondani, hogy boldogság e földön is csak Krisztusban van; mert egyedül ő a világ üdv e. Krisztus valódi hive nem ismer tört reményeket, nem kétségbeesést; hanem ismeri a gondviselést és a mennyei Atya akaratában való megnyugvást. Krisztus hite nem viszi az embert sem a hullámokba, sem méreg-poharat nem kerestet vele, hanem a küzdelmek közt erőt önt a lélekbe, s a fájdalmak égető kinja között is a szív nyugalalmát alapítja meg. Krisztus igaz hive nem lesz kötelességeihez hűtelen, sem a magán, sem a közéletben; mert neki legfőbb az Isten akarata és az erkölcsi törvény, melynek nemcsak a büntetés miatti félelemből, hanem a lelkiismeret miatt engedelmeskedik. Ez állapítja meg erkölcsi méltóságát, mely az üdv kútforrása úgy az egyesekre, mint a társadalomra nézve is. Az üdv e forrásához — Isten után — sz. István apostoli buzgalma vezette nemzetünket; azért „áldott a király, ki az Úr nevében jött.“

II. A kereszténység éppen azon üdvözítő befolyásánál fogva, melylyel az egyént szellemileg és erkölcsileg ujrateremti s benne az erkölcsi méltóságot megalapítja — államalkotó, sociá-

tem
olvas
nyom
éte -
Krisztus
nemzet
követ?

lis hatalom is. Krisztusnak őszintén hódolva a nemzetek eme kednek, előhaladnak: elszakadva tőle s küzdve ellene, hanyatlanak s buknak.

Ha valamely társadalomban az emberek erkölcsileg mélyen sülyednek; ha az élet minden terén elhatalmasodik a bűn; ha a hűtelenség, rablás, csalás, gyilkosságok ijesztő mérvben szaporodnak: ez gyászos signaturája az időnek és a társadalmi hanyatlásnak bizonyos jele. Annak jele az, hogy az elvek, melyek a társaságban érvényre emelkedtek, hamisak, veszélyesek. Ily bajnak csak egy orvossága van: beismerve tévedésünket, visszatérni azon elvekhez, melyeknek emberboldogító, társadalomalkotó s fönntartó ereje évezredek tapasztalataiból ismerve van. Ily elvek pedig csak a Krisztus által alapított igaz kereszténységben találhatók föl.

A történelem, Noë idején kívül, emlékezik egy régibb és egy újabb nevezetes korszakról, melyekben az erkölcsi romlás borzasztó volt s a bűnök özöne borítá el a világot. A régibb korszak volt Augusztus kora, ama híres világbirodalomban, melyről tudjuk, hogy az vérengző zsarnokok igája alatt nyögött, és az erkölcstelenségbe sülyedett pogányok hitványsága miatt hanyatlott s dicstelenül meg is bukkott.

Tény az, hogy Augusztus korában az egész római pogány társadalom már kimondhatatlanul romlott vala. Önök tudják hogy ott a fényűzés példátlan volt; mindenki hirtelen akart gazdagodni; a kéjvágy s egyéb megnevezhetetlen bűnök iszonyúan elterjedtek és az ön- s más gyilkosságok hallatlan mérvben szaporodtak. A pogányság a leggyalázatosabb erkölcstelenségben egészen elmerült; a köz- és magán életben a bűn és hazudság uralkodott s mint Sallust írja: „A dolgok valódi neve is elveszett már“ s Tacitus szerint: „Nulla spes, nisi desperatio“ — a kétségbeesés foglalta el a pogányokat. Talán az ellen is kerestek ők a lealacsonyító és életet sorvasztó bűnös élvezekben enyhülést. Kihalt belőlök a természeti erény iránti törekvés; képtelenné tették magukat minden nemesre, a hajdan hatalmas birodalom megért a bukásra, s midőn minden ország támasza, talpköve, a tiszta erkölcs, elveszett, — Róma ledőlt.

Ily romlottság azóta először a mult században kezdett általánossá válni Franciaországban, hol bizonyos elállatiasodott emberek egy újabb pogányság utját egyengették, s az istentelen társadalom bukása ott is mihamar bekövetkezett.

Én nem akarom vizsgálni, hogy az idők ily jelei mutatkoznak-e napjainkban is, vagy sem? Nem akarom bírálni: hasonlító korunk képe ama képhez, melyet a történetírók a római császárok koráról festenek, vagy hasonlítanak-e korunk szellemi iránya és erkölcsi állapotaink azokhoz, melyeket a mult századbeli francia forradalom előtti erkölcselenségekéről bőven olvashatunk? Ezeknek megítélését gondolkodásukra bízom, s csak arra kérem: elmélkedjenek a tényekről.

Augusztus korában tehát a pogány romlottság már kiállhatatlan volt s az utána következő császárok alatt az még inkább fokozódott; de nyomban is követte azt a társadalmi hanyatlás, és nemsokára a birodalom iszonyú bukása.

De éppen akkor született Krisztus és harmincz év múlva kezdett tanítani s megalapította a kereszténységet. A veszni indult pogányság még végerőlködéseiben is üldözte Krisztus vallását; de a kereszténység győzött, s nyomában megifjodott a világ. E vallás ujrateremtett mindent: újat szült az ismeretekben az erkölcsökben, a világszemléletben és életfölfogásban. Miut a véges lét kezdetén a Teremtő lehelete a mindenséget: a kereszténység is úgy járta át az emberi lét minden terét s minden viszonyát. Áthatotta az egyént és a családot, a tudományt és művészetet; a községet, az államot és a társadalom közérzetét. Új alakulásokat hozott létre mindenütt, és a mit teremtett, az szilárd mind és rendithetetlen. Oly csodálatosan termékeny e vallás szelleme, hogy nem fordult elő a földön eszme vagy tan, melyet termékenységre nézve, a mi vallásunkkal csak távolról is lehetne összehasonlítani.

És bárhol is terjedett el a valódi kereszténység, mindenütt nagy eredményeket hozott létre, s oly szellemi hatalomnak nyilvánult mindenütt, a melyhez hasonló a történetben soha sem fordult elő.

Krisztus vallása megszelídítette az erkölcsöket. A házasság szentségi méltóságával megalapította a családot; a nőt kiemelte azon lealacsonyító állapotból, melyben az a pogányságban selymődött: vallásunk a gyermek életét, sorsát és jövőjét biztosította. A kereszténység eltörölte a rabszolgaságot; a társadalom alapját megszilárdította, és a nemzeteknek megnyitotta egy bámulatos műveltséghez vezető pálya sorompóit. A kereszténység fejlesztette és fölemelte a nemzeteket oly magasra, mint soha semminemű más eszme vagy tan.

Azt mondják némelyek talán, hogy a kereszténység előtt is voltak államok és civilisatio? Igen! voltak államok és volt civilisatio. De a régi pogány műveltség — ha azt összességében tekintjük — a kereszténység által elővarázsolt műveltséggel össze sem hasonlítható.

Mi is volt ama régi világ? Mi volt annak civilisatioja, melyel a pogányságot magasztalók oly nagyra vannak?

Oly világ volt az, melyben a féket nem ismerő erkölcstelen góg törvényt szabott, és a zsarnok csak akkor nyugodott meg, midőn az emberi méltóságából kivetközött pogány nép őt az ol-tárra emelte föl s félelemből vagy hizelgésből Isten gyanánt imádta. Egy nyomorult zsarnok lovát nevezte ki római konzulnak — és a még nyomorultabb nép és a senatus hódolt a baromnak.

Oly világ volt az, melyben a kegyetlenség jog volt és a boszú kötelesség; oly világ, melyben a kiélt gazdagok és a munkakerülő csöcselék gyönyörködtetésére a cirkuszokban ezrek vére folyt, és a rabszolgai önelvetés annyira ment, hogy a gladiator, a léha tömeg egy tapsáért és a caesar egy mosolyáért, a vér-áztatta porondon még a „Morituri te salutant!” fölkiáltással becsstelénitette meg az emberiség geniuszát.

Oly világ volt az, melyben a legundorítóbb állati kép vilá-gos nappal, nyilván ülte orgiáit; a bűn tanyája az istenség tem-plomának mondatott; a gyalázat papnője a köztérekben megko-szorúzva járt s annyi szemérem sem élt már az emberekben, hogy valaki csak meg is ütődött volna a közgyalázaton.

Oly világ volt az, melyben a hatalom parancsolt törvény nélkül, a porba legázolt nép engedelmeskedett lelkiismeret nél-kül: a szenvedély dúlt korlátlanul, a gyengébb elnyomato't bűn-tetlenül, a kétségbeesés foglalta el az embert a nélkül, hogy a szenvedés kinjaiban égő szív vigaszt bár hol is kereshetett vagy talált volna.

Igaz! hivatkoznak Görögországra. Elismerem, hogy Görög-honnak voltak bölcsei, kik a gondolkodás mesterségében magasra emelkedtek föl; de a hellenek valamennyi bölcsésze együttvéve sem haladott a végokok megismerésében odáig, hogy egy tizen-két éves gyermekkel, mely jól megtanulta a katekizmusát, mérközhethnék. A görögöknek voltak törvényhozóik; de azért a a rabszolgaságot egyikök sem törülte el, s a szabadság-formákat, árnyék gyanánt, kísérté a helotismus. Voltak alkotmányaik; de azok a kereszténység szelleme által sugalt intézmények mellett

eltörpülnek. Sz.-István alkotmánya nyolczszáz éven át védte a magyar nemzet létét és szabadságát: melyik görög alkotmány volt az, mely nyolcz századon keresztül állott volna fönn? Ők ki-tüntek a művészetben, s az alakításban mesterek valának: ámde ama szép alakban, melyet gondoltak és véstek, csak a testi ember látható és nem lakik abban ama fölkelt lélek, nem ama szent remény és szeretet, melyek a kereszténységben az erény s humanismus csodáit művelték. . . És ne feledjük el soha azt, hogy ama csillogó szellem, mely miatt a görögöt annyira dicsérik, a rabszolgaságot védte; nem tudta elismerni a nőnem emberi jogát; megtűrte vagy védte a legundokabb bűnöket; helyeselte még egy Plato is a gyermekgyilkosságot, és helyeselt oly erkölcstelenségeket, melyeket tisztességes körben felemlíteni sem lehet. S végül tudja mindenki, hogy a danaok, minden csillogásuk mellett is, a világ legjellemtelenebb népe valának.

Mi nem vagyunk azok, kik a pogányoktól minden legkisebb jót is eltagadnánk; sőt épen egy túlságos supernaturalismus ellenébe a kath. egyház védi azon igazságot, hogy az ember, a bűnbeesés után is, ember maradott, s szellemerkölcsi tehetségei-től végkép a pogány sem fosztatott meg. De azt tudják Önök és tudja mindenki, hogy a régi világ pogány kulturája távolról sem hasonlítható össze azon valódi műveltséggel és polgárosodással, mely Krisztus tanainak nyomában virult föl.

Valódi üdv a nemzetekre nézve is csak Krisztusban van.

A nemzetek nagysága is nem csak abban áll, hogy valamelyes technikai ügyességre, vagy kisebb nagyobb jólétre tesznek szert: a nemzetek nagysága szintén, mint az egyedé, azok szellemi tökélyében és erkölcsi méltóságában rejlik. Mert az biztosít nekik uralmat, ha kell: mindenesetre pedig rendet, előhaladást s boldogságot. Európa a keresztény civilisatio erejénél fogva ura világnak és parancsol tengereken innen és tengereken túl. Hol maradott el mögöttünk Khina és Japán, melyeket a buddhismus lenyűgözve tart. A mohamedanismust említenem sem kell, mert azt mindenki tudja, hogy a Korán nem kultur-elv. Követői századok óta itt vannak, a keresztény civilisatio napját látják; midőn mint a sáskasereg rontottak Európára, ama boldog égaljak alatt telepedtek le, hol egykor a régi görög, azután pedig fényes keresztény műveltség honolt: s a mohamedán nép, annyi századok után, még most sem örvend rendezettebb viszonyoknak, s nem-

csak, hogy műveltsége, mint nemzetnek, még most is igen alacsony fokon áll, hanem a hol csak megfordultak, a műveltség viruló vetéseit mindenütt semmivé tették. Tapasztalta ezt hazánk, tapasztalta a magyar nemzet, melynek legdrágább vérével sokáig kellett védelmeznie magát és a műveltséget török barbárság ellen. Olyan a schisma is, mely csak leigázni, békókba verni tudja a nemzeteket; de a józan fejlődést nem mozditja elő, hanem igenis megteremti az államokat fölforgató pokoli szövetségeket.

A megváltott világban csak az igazi kereszténység bir valóban művelő, társadalmakat s államokat alkotó és fönttartó erővel, s a nemzetek csak úgy virágoznak föl, ha a tiszta erkölcs és ennek alapja, a valódi kereszténység, erős gyökeret ver bennök. Magyarország is akkor volt legnagyobb, leghatalmasabb, midőn a vallásos érzet és meggyőződés leginkább volt kifejlődve — Nagy Lajos idejében; akkor, midőn a vallásos érzet hű kísérői, a nemes erény és önzetlen hazafiság eszményei hevitették a kebleket. Ezen kereszténységet, mely fönttartó elve a társadalmaknak s előmozdítója a nemzetek biztos előhaladásának, Isten után, sz. István buzgóságának köszönheti nemzetünk, azért mondhatjuk ma: „Áldott a király, ki az Úr nevében jött.”

Korunkban nagy nyomatékkal hangoztatják azt, hogy a nemzetek nagysága- és boldogságának föltétele a műveltség. Ezt szívesen megengedem, sőt karban a többivel én is hangoztatom; de hozzáteszem, hogy a nemzet boldogsága megalapításához az ész műveltségén felül még a szív, a kedély műveltsége vagyis az erkölcsi tökély, a nemesre és jóra való törekvés is tartozik. Hasztalan, sőt igen sokszor veszélyes az ismeret, ha mellette az emberekben nincsen lelkiismeret; ha nincs az emberekben az, a mi őket az igazgyszeretetre, a törvény tiszteletére, a felebarát és Isten szeretetére és a kötelesség hű teljesítésére indítja s lelkesíti. Erre pedig csak egy eszköz van — a vallás, még pedig az igaz kereszténység, mely az embert felelőssé teszi minden cselekvényeiért Isten előtt. Krisztus igaz vallását az erkölcsiségre való indítás és jóra ébresztés tekintetében semmi sem pótolja: annak nincs e földön semmiféle surrogatuma. Jól tudom ugyan, hogy vannak idealisták, kik a kereszténység helyett surrogatumot kerestek és keresnek, s ilyen gyanánt majd egyet, majd mást állítanak föl.

De ez igen veszélyes tévedés. És ha van kor, melynek tünetei megrendítő tényekkel igazolják be azt, hogy Krisztus elveit, a hitet és a keresztény vallásos érzetet, semmi sem pótolhatja ki: bizonyára a jelenkor az.

Tekintsük az életet, a mint az naponta változó eseményeivel szemeink előtt áll, s azt fogjuk tapasztalni, hogy üdv csak ott van, hol az egyénben és társadalomban Krisztus elvei uralkodnak. Vallásunk azon erejénél fogva, melylyel az embert jobbá s nemesebbé teszi, oly socialis hatalom, mely minden más fölött legbiztosabb alapja a nemzetek előhaladása- s boldogságának és az országok fönmaradásának. Hogy a vallásos érzet csökkentése az emberekben hova vezet: ezt a szemeink előtt naponkint ismétlődő tények logikája minden ékesszólásnál jobban bizonyítja. Én nem szándékozom itt tényeket fölfordani: ott vannak azok az életben, hirdetik az ujságlapok, ott vannak azok a törvényszékek s fenytő bíróságok előtt; ott vannak az Európát kísértgető nihilizmusban és socializmusban. A kereszténység lelkiismeretes hatalom-kezelőket, engedelmes alattvalókat, törvénytisztelő és áldozatkész honpolgárokat szül: a vallástalanság és atheizmus pedig kötelességfeledő s önző tisztviselőket, törvénszegő, lelkiismeretlen és kormányozhatatlan népet. Az atheizmus a hűtelenség és kapzsiság szülő-anyja: az árulja el az államtitkokat, megkárosítja a magán- és közpénztárakat; itt csal és rabol, amott fölszaggatja a vasuti sineket vagy légberöpit hajókat a tengeren. A kinek szeme van látni, az láthat eleget, s hiú álmaiból kiábrándulva meggyőződhetik arról, hogy a vallástalanságban nincsen üdv sehol; meggyőződhetik róla, hogy a nemzetek valódi előhaladását csak Krisztus elveinek az életben való érvényesülése biztosítja.

Ma a kísérletek korát éljük s a tapasztalati tudományokra -- mint illik is -- nagy súlyt fektetünk. Az arany valódiságáról nem kételkedünk, ha a fémet vegykémelve tapasztaltuk, hogy az csakugyan arany; akkor becsesnek is tartjuk és azt az életben arra használjuk föl, amire épen egy oly becses érczet használnunk kell. Itt a tudomány első rangu képviselői vannak jelen, tehát — az ő tekintélyökre is hivatkozva — mondhatom, hogy majdnem kétezer év eseményeinek vegytana, az állandó tapasztalás, azt bizonyítja, hogy a kereszténység mindig és állandóan oly elem vagy elv, mely az előhaladásnak, műveltségnek, a nemzetek nagyságának, jóléte- és üdvének leghathatósabb emeltyűje. De a mi oly hosszú

ideig arany volt: megszűnik-e az ma arany lenni? Krisztus vallása a legdicsebb műveltségnek elves szülő-anya volt századokon keresztül: tehát annak kell lennie még ma is.

Kétezer éve majdnem, hogy a kereszténység hirdettetni kezdett s azóta Krisztus egyháza, azon igazságnál fogva, melyre az Isten Fia megtanított minket s melyet ezen egyház folyvást hirdet, az értelmiség kiapadhatatlan forrása volt a nemzetek számára: tehát annak kell lennie még ma is. Hiába kel ki ellene a hitetlenség, mely épen oly romlott, mint a milyen felületes és oktalan; hiába támad ellene egy erkölcstelen sajtó, mely épen oly hazug, mint a milyen tudománytalan. Igen! Krisztus egyháza még most is az értelmiség kifogyhatatlan forrása . . . Ha azt akarjuk tudni, hogy mit eredményezett a keresztény vallás az értelmiség és tudomány terén: kérdezzük meg a történetet. Ez tényekkel felel nekünk s azt mondja, hogy az ismeret ama gazdag kincsei, melyekkel századunk oly méltán dicsekszik, a kereszténység művelődésre ösztönző hatalmának eredményei. Az, hogy ma a természet erőit oly mérvben, mint azelőtt soha, szolgálatunkra kényszerítjük; hogy a villanyerőt gondolataink tolmácsává tesszük; hogy átfúrjuk a hegyóriásokat s a gőzerő segítségével elenyésztetjük a távolságokat; hogy a színkép-clemezés által beletekintünk még az égitesetek alkatelemeibe is; szóval: a mai műveltség elragadó csodái a kereszténység befolyása alatt nyertek életet azon egyházban, melynek kebelére sz. István vezette a nemzetet. Annak, mit imént kimondottam, történeti beigazolásába itt nem bocsátkozhatom; de ha akadémiai fölolvasást kellene tartanom, nem is nagy fáradságomba kerülne már ma bebizonyítanom, hogy a mai tudománynak nincsen egyetlenegy ága sem, mely nem a kath. egyház kebelén született s ápoltatott volna. „Tagadni lehetetlen“ — úgymond Guizot (*Cours d'histoire moderne* IV. Leç.) — „hogy a kereszténység megifjította a világot. Az a legegyetemesebb, leghathatósabb s állandó kultúrelve az emberiségnek: az európai műveltség lényegileg keresztény és az egyháznak köszöni létét.“ Condorcet pedig kétségbeesik a miatt, hogy az atheismusnak még csak nyelve sincs, s nem képes a kereszténységtől emancipálni a tudományt: annyira áthatotta e vallás nemcsak a gondolatot, hanem a nyelvet is. — De nem is szükséges ezekről itt

bővebben szólanom: hiszen Önök tudják valamennyien, hogy az egyház volt az, mely őrzötte és táplálta a tudomány szent tüzét akkor is, midőn egy világrész népei, fölkerelkedve ősi székhelyeikből, a romjai alá temetkezett Európát tengerként árasztották el. Egyházunk volt az, mely kolostorainak falai között menhelyet adott a barbárságtól másutt letiport tudománynak. Ha kath. egyház nincs, akkor Európa, szellemi tekintetben, ma ott van, hol Ázsia népei s bizonyosan nem uralkod k mind az öt világrész fölött. És ezen egyház ma is úgy műveli a tudományokat s terjeszti az ismereteket, mint művelte azokat s terjesztette mindig. Fölöttébb megfogyna a tudomány fölkejtjeinek száma, ha e számból kirekeszthetné valaki épen ezen egyház szolgálát.

Ma nagy erélylyel sürgetik a nép- és a fensőbb oktatást. És azt jól teszik De kérdezem: kitől tanulta meg a világ azt, hogy a népet oktatni kell?

Krisztus volt az első, a ki az egyetemes oktatást hozta be, midőn tizenkét emberből álló közoktatási ministeriumot alkotott s azt mondta neki: „*Elmenvén tanítsatok minden nemzeteket*“ (Máté 28, 19). Ezt a földön ő előtte soha senki sem mondotta. A régi világban az a kevés tudomány, a mi volt, tíz, száz vagy ezer ember monopoliumának tartatott; mert a tömegnek az mondatott: „*Procul este profani.*“ Krisztus előtt a nép gyermekei számára nem volt iskola: az oktatást mindenki számára, a népiskolát, Krisztus szava és a katholicismus alapította meg: s most — természetesen csupa hálából — némely idealisták, kik eddig semmi nagy alkotásokkal nem dicsekedhetnek, ki akarják zárni Krisztust azon iskolából, melynek eszméje is ő töle ered s melynek alapítására az ő elvei adtak okot és az ő egyháza volt az első, mely azt tetteg életbe léptette Én nem állítom, hogy Krisztus előtt is nem volt volna valami iskola. Volt akkor is: rászolgák tanították a gazdagok gyermekeit; de a szegényekről nem gondoskodott senki. Volt másféle iskola is, csak hogy az emberiségnek kevés haszna volt belőle: volt fensőbb iskola, hol a sophisták czivakodtak egymással; hol bölcselkedni akartak és még sem mentek semmire s a tanszabadság abban állott, hogy a mit az egyik bölcsészeti felekezet igazságnak állított, azt a másik megdönteni iparkodott . . . Történetileg nehéz kideríteni, hogy akkor szegényebb sorsú gyermekek számára létezett volna valahol iskola. Mariette francia tudós azt állítja ugyan, hogy egy régi egyiptomi kővön egy gyermeket ismert föl, a mint az

valami táblácskával az iskolába ment három vagy négyezer év előtt. De ha igaz volna is, hogy azon alak, melyet a francia tudós látott, iskolába menő gyermeket ábrázol, bizonyosnak tart-hatjuk, hogy ama gyermek nem a nép gyermeke volt: mert azt tud-juk, mikép bántak akkor a néppel Egyiptomban és az ó-világban mindenütt.

A népiskolát Krisztus szava és egyháza alapították meg. Az első három században az egyház üldözést szenvedett és nem mo-zoghatott szabadon. De, ha akkor nem is alapíthatott még népisko-lákat és akadémiákat, a népet mégis tanította; mert azt bizo-nyosan tudjuk, hogy 30—40 évvel Krisztus halála s feltámadása után a hivek már széltiben olvasták az evangéliomot: tehát kö-zülök igen sokan olvasni és írni tudtak. A mint a kereszténység szabadon mozoghatott, azonnal iskolákat is alapított. Nem fogom Önök figyelmét régi adatok fölhordásával fárasztani s csak azt említem, hogy a kath. egyháznak a II-ik században már irodalma volt (apostoli atyák). A III-ik században már híres volt az ale-xandriai fensőbb iskola. A IV. században a keresztényeknek már sok iskolájuk volt, melyeket azonban a kulturharcos (hit-hagyó) Julián bezárattott. Akkor Libanius rhetor volt az, a mi még csak rövid idő előtt Poroszországban Falk volt s a mi a Seine-nál Waddington s Belgiumban a szabadkőmíves minisz-terium. De azért a keresztények csak művelődtek; mert vallá-sukban rejlik a művelődés fő ösztöne.... Midőn őseink e hazát elfoglalták, a kereszténységben az iskolaügy széltiben ismeretes volt. De őseink mégis csak akkor kezdtek iskolákról is gon-doskodni, midőn már keresztényekké lettek; mert a művelő-désre ösztönző erő csak a keresztény vallás tulajdonsága. Régi törvényeink bizonyítják, hogy a püspöki lakoknál, kolostorok- s plebániáknál iskolának is kellett lennie. S ha a szellemi kultu-rában mégis hátramaradtunk: ezt egyik szomszédunknak, a török- nek, köszönhetjük.

Hogy nemzetünk ma a népoktatás és fensőbb tudományok terén nagy erőfeszítéseket tesz: ez elismerésre méltó dolog. De ne feledjük el soha, hogy művelődésünket a kereszténységnek, melyet sz. István hozott be, köszönhetjük. A népnevelés igen áldásos és Istennek kedves dolog; mert ő maga parancsolja azt, hogy tökéletesek legyünk. De a nevelés csak úgy lehet áldásos, ha vallásos alapon áll; mert „*a bölcsesség kezdete az Úr féltelme.*“ E nélkül jóra való embernek és hasznos honpolgárnak senkit sem lehet

nevelni. Népoktatásunk ügyét meg fogja áldani az Isten, ha abban a Krisztus által kijelentett örök igazság s nemzetünk jól fölfogott érdeke és java vezérel bennünket. Vallásos és bölcs népnevelés mellett a magyar előhaladni és gyarapodni fog s a jó Isten is megáldja őt. Értsük meg jól: a vallásos és bölcs népnevelés mellett a jó Isten fog bennünket megáldani — a mi Istenünk; mert egy idő óta itt-ott különös istent faragtak az emberek. De a fensőbb tudomány se feledkezzék meg az Istenről; mert Isten nélkül valódi tudomány nincs. A tudomány keresi az igazságot, Isten pedig örök igazság. A kik a legfőbb lényt ki akarják zárni a világból, azokról áll az, a mi írva van, hogy *„mindig tanulnak, és az igazság ismeretére soha nem jutnak“* (II. Tim. 3, 7). A természetben rejlő igazság nem mondhat ellen a kinyilatkoztatott igazságnak; mert Isten önmagának ellen nem mondhat. Az emberi tudomány sem tud mindent; azért hajoljon meg Isten előtt, a ki mindent tud: hajoljon meg azon mindenható Úr előtt a ki *„angyalait szélvészszé teszi és szolgáit tüzlángjává“* (Zsid. 1, 7), s kinek hatalma vizekkel borítja el a világot, városokat söpör el a föld színéről és a tudomány nem menti meg azokat.

Keresztény hivek! Krisztus az embereket üdvözíteni jövéen a földre azt mondotta: *„Keressétek mindenekelőtt az Isten országát és az ő igazságát“* — de mivel Atyátok, ki mennyekben van tudja, hogy másra is van szükségetek — *„az is mind hozzáadatik nektek“* (Luk. 12, 30—31). És azt is mondotta: *„Jöjjetek hozzám mindnyájan, kik fáradtok és terhelve vagytok és én megnyugtallak titeket“* (Máté 12, 28): és ime! Krisztus, a ki mennyekbe hív bennünket, a földi boldogságnak is kútforrása. *„Csodálatos dolog“* — úgymond Montesquieu (Ésprit des Lois 24, 3) — *„a keresztény vallás, mely mindenekfölött arra int bennünket, hogy a mennyországot keressük, a földi élet boldogságát is alapította meg.“*

Igen! Krisztus vallása, a benne élő igazság, isteni szellem és erényt szülő égi malasztnál fogva, minden nemesnek dajkája és őre, nagy jellemek nevelője, a kötelességérzet s hazaszeretetet ápolója, szóval: az erkölcsi méltóság egyedüli előmozdítója volt kétezer éven át és az még ma is. Mindazt, mi a nemzeteket emeli, a mi jövőjük s nagyságuk alapját képezi, Krisztus vallása megteremti az emberekben. Üdv a nemzetekre nézve is csak Krisztus elvei-

ben van, azon vallásban, melyhez sz. István vezette a magyar nemzetet.

A kereszténység boldogítja és fölemeli a nemzeteket azáltal, hogy megszelidíti az erkölcsöket, művelődésre ösztönzi a szellemet. Boldogítja azáltal, hogy a családnak a házasság szentsége által szilárd alapot adott; azon családnak, melyet korunkban a féktelen szenvedély és egy veszélyes idealismus megsemmisíteni akarnának. A kereszténységellenes házassági szövetekezés újra azon süllyedésbe veti a nőnem, melyben az a régi pogányságban volt, aláássa a gyermekek jövőjét, s további következményeiben megingatja a többi társadalmi viszonyokat is. A kereszténység a hatalom kezelőit igazságra, a polgárt engedelmességre inti és vezérli; a szenvedőben megnyugvást, a szegényben kevéssel beérő megelégedést, a gazdagban felebaráti szeretetet szül; kiegyenlíti a társadalmi s vagyoni egyenlőtlenségeket, és az országok nyugalját, békéjét állapítja meg. Fölforgató törekvések, kommunisztikus irányzatok ott támadnak, hol a társadalomból száműzik Krisztus elveit.

Fontoljuk meg ezt s adjunk helyet meggyőződésünkben azon igazságnak, hogy a nemzetek üdve is csak Krisztusban van: a magyar nemzet sem képez ezen igazság alól kivételt. És a mely nemzet elszakad Krisztustól és ellene küzd multhatatlan örvénybe rohan és bukik: beteljesedik az, a mi írva van (Luk. 2, 24), hogy „*Krisztus tétegett sokaknak feltámadására*“ — t. i. a kik hiven követik őt — de viszont „*sokaknak romlására*“ is, t. i. azoknak, kik elpártolnak tőle s küzdenek ellene.

III. Vessünk csak egy pillantatot a történetre és okuljunk a tapasztaltakon.

Ama nemzetet, mely üldözte s megölte az Úr Krisztusát, elérte az ég sujtó keze. Soha nemzet nem bukott úgy, mint az. Szent városában nem maradt kő kövön. Ama nép, mint nemzet, megszűnt létezni örökre. Idegen földön, idegen népek között él, az ő fiai a vendégszeretet élvezik, de egy nemzetbe sem olvadnak be soha. Mindenütt vannak — tanubizonyásául; türetnek, de nem szerettetik meg magukat sehol. Önálló nemzetet nem fognak ők többé képezni soha; mert ezt megjövendölte az Úr, s e jövendölés teljességgel fog.

A leghatalmasabb világbirodalom, mely vaskarjával három

földrészt ölelt át, háromszáz éven át ontotta a keresztények véré-
s üldözte bennök az Úr Krisztusát; de azt is elérte az ég sujtó
keze. Előbb két részre bomlott föl: azután eljöttek a bárbarok
— és a Krisztust üldöző óriás dicstelenül a porba hullt. S hogy
ama nagy bukás okáról senki, de senkisem kételkedjék, azt is
eleve megjövendölte János, ama tanítvány, ki Jézus kebelén
nyugovék.

S ha látni akarjuk, hogy mi mélyen esnek népek s társa-
dalmak, melyek egykor ismerték Krisztus nevét és hitét vallot-
ták; ha látni akarjuk, mivé lesznek azok, kiknek az evangéliom
fénye világított, de elvakittatva a gőgtől, lemondottak az üdv-
ről, melyet Krisztus ad; kik eldobták maguktól a hitet s elárulták
a keresztény elvet úgy, mint Júdás, a ki eladta Mesterét: for-
ditsuk szemeinket Ázsiára! Ott látjuk Antiochiát, Ephesust,
Caesareát, Nikomediát, s mindama helyeket és vidékeket, hol
egykor a keresztény szellem által megifjított görög műveltség ülte
legdicsebb diadalát. Ott, az egykori pezsgő, vidám élet helyén,
most a halál csendje uralkodik. A hajdani fényes városok most
romokban hevernek s oda, a hol, míg Krisztusban keresték üd-
vöket, boldog népek laktak, most a kíváncsi utas is csak ret-
tegve lép, félve a kigyóktól és ezeknél is veszélyesebb miasmák-
tól. Vagy nézzünk Afrikára! Ott van Hippo, Karthágo és Cyrenaika
s ezen egész földrész felénk néző éjszaki partjai. Nézzük az egykor
áldott vidékeket, melyeket már Pindar az istenaszony kertjeinek
nevezett; nézzük ama városokat, melyekben egykor egy Cyprián,
egy Ágoston szelleme tündöklött, s melyekben hajdan ragyogó ke-
resztény műveltség uralkodott: a mint onnan Krisztus száműzve
lett és a kereszténység kiirtatott, kiirtatott vele a további elő-
haladás csirája is, a föld megtagadta termő erejét, lakhatatlan
sivataggá változott, s ott, hol az evangéliom befolyása alatt viruló
tartományok voltak és boldog nép lakott, most csak a hyena
vonyít, a sakál ugat és az oroszlán ordítva száguldozza be a
téreket.

És menjek-e még tovább? Említsem-e a mult század véres
eseményeit? Említsem-e a lángokat, melyek ott törtek ki, hol a
Voltaire-ek s a többi istentelenek kigúnyolták az Ur Krisztusát,
hol a sansculotte-ismus fölforgatta a szentélyeket s a honnan
vértengerrel borított el a világ? Említsem-e az alig egy év-
tizeddel ezelőtt ugyanott végbement véres tragoédiát, mely a
petroleum füstölgő lángival oly rémesen megvilágított? Említ-

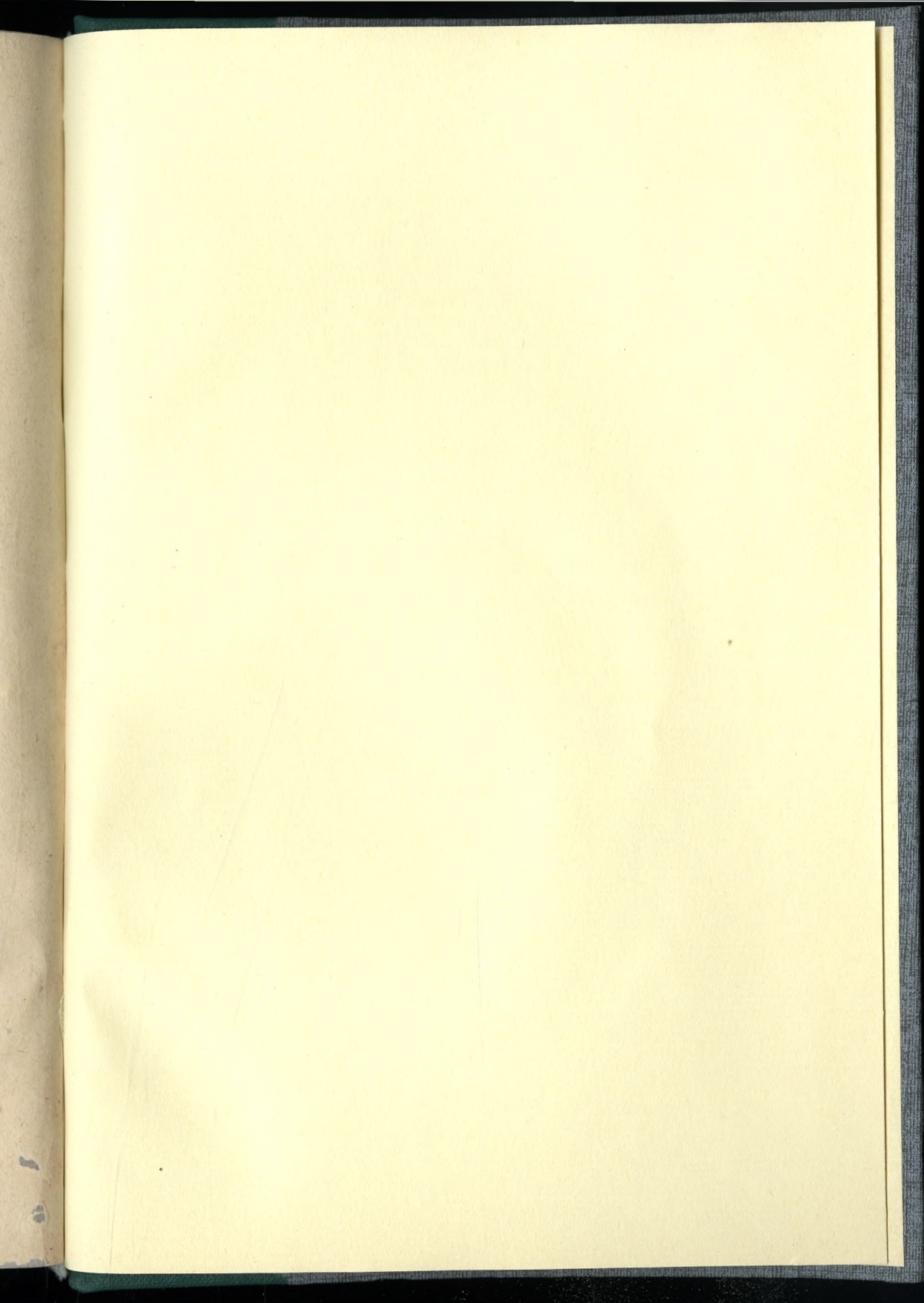
sem-e: mikép aláztatott meg egy dicsőségére oly büszke nemzet s mikép borult Sedannál mély gyászba az egyház legidősb leánya, Franciaország, mert letért az erkölcs útjáról s hamis ideálokért elhagyta Krisztus elveit? Említsem-e az európai társadalmat fenyegető nagy veszélyeket, melyek leginkább onnan erednek, hogy a világ elhagyta a krisztusi valláselveket az élet minden terén hamis eszmények után indult.

Az emberiségre nézve Krisztuson kívül üdv nincsen sehol; mert irva van, hogy: *„Ő a kő . . . mely a szöglet fejévé lőn“* s az egyesek és népek története bizonyítja, hogy az Ur Krisztusát büntetlenül elárulni nem lehet, és minden, a ki ő ellene esküszik s Isten ellen terveket forral, saját vesztére tör. Krisztus a *szegletkő*, melyre építeni kell, s a ki nem épít rajta, hanem *ama kőre esik, megsérül, a kire pedig (ezen kő) esik azt összczuzza“* (Luk. 20, 17—18). Ezt a loczkét adja nekünk a történet, s azt száz meg ezer és millió példával be is igazolta már. Az egyén, ha Krisztustól elszakad, üdvét veszti el: a társadalom pedig, ha Krisztust elárulja, megbukik. És lesz idő, midőn a népek, ha majd egy nagy megpróbáltatáson menendnek keresztül — pedig a jelek napról napra szaporodnak már — be fogják újra látni azt, hogy üdv a nemzetekre is csak Krisztusban van.

De végzem már. Sz. István, midőn a magyart Jézus igaz hitére térítette, azt az örök igazság és üdvösség útjára vezetvén, a nemzeti fönnállás, előhaladás és jólét legbiztosabb föltételeinek birtokába is juttatta egyszersmind. Hazánk nyolczszázados története — a mióta keresztények vagyunk — s nemzetünk fejlődésének jelen stadiuma bizonyítja, hogy a valódi kereszténység, ha az életben úgy, mint kell, érvényesül, államfönn tartó elv és a műveltség és előhaladás leghathatósabb tényezője. Sz. Istvánnak apostoli buzgalmaért mi mindnyájan, úgy is mint keresztények, de mint hazafiak is, hálával tartozunk. Bizonyítsuk be e hálánkat úgy, hogy teljes szívrrel és lélekkel ragaszkodjunk Jézus Krisztus elveihez, saját és hazánk üdvé érdekében Isten eddig vezérelt bennünket és a lefolyt századok viharai között megőrizte e nemzetet. Ne forduljunk el az Urtól, hanem keressük az üdvöt ott, a hol az föl is található — Krisztusban. Ha keresni fogjuk az Isten országát és az ő igazságát, a többi

is, a mi saját és nemzetünk boldogságához szükséges, megadatik nekünk.

És te „*áldott király*, ki a magyar nép szívéhez *az Úr nevében jöttél*, sz. István! a Legfölségesebbnek trónja előtt esedezzel miértünk és hazánkért! Kérjed őt, hogy áldja meg utódodat, fölséges apostoli királyunkat és fönséges családját; áldja meg e hazát s benne a nemzetet! Kérjed őt, hogy a bölcsesség Lelke vezérelje törvényhozásunkat, az igazság szelleme vezesse a kormányt. Kérjed őt, hogy a nemzet fölviruljon s dicsőbb legyen, mint valaha volt s hogy áldásban bővelkedjenek e haza minden polgárai. Végül: kérjed őt, hogy mindnyájan, kiket a hazaszere tet egy nemzetté egyesít, keresve az Isten országát, egykor e földi hazán túl is, a csillagok fölött, veled, szent király! együtt örvehdhessünk mennyekben. Amen.

2012

56-
2006.

